

מאגדה להגדה

בזמנים קדומים, לא היו דברי ההגדה כתובים וערוכים בסדר קבוע, אלא היו נמסרים בעל-פה מאבות לבנים, דור אחר דור מכל חגי ישראל ומועדיו נחשב חג הפסח "מלך המועדים", ומכל החגים נתייחד לחג חשוב זה ספר מיוחד - "הגדה של פסח" - המתאר את תולדות עם ישראל מאז עלה על בימת ההיסטוריה. תוכנה של ההגדה כולל את סיפור יציאת מצרים ומשולבות בה כל המצוות הנהוגות בלילה זה,

אור לט"ו בניסן
ליל פסח נקרא "ליל הסדר", על שם האירועים ההיסטוריים שהתרחשו במצרים:
עשר המכות ויציאת מצרים. חכמי ימי הביניים בחרו בשם זה ונתנו לכך טעמים,
נציין שנים מהם:

יש בכך רמז שכל מה שאירע לבני-ישראל מאז ועד היום אין בו מקרה, אלא הכול מדויק ומכוון בסדר אלוקי ובהשגחתו של בורא העולם. מכיוון שיש מצוות ופעולות שונות הנהוגות בלילה זה, קבעו חכמי ימי הביניים את סדרן, לכן נקרא הלילה הזה, ליל-הסדר- על שם סדר הפעולות שנקבעו. הם אף קבעו את סימני הסדר- סימנים שהתקבלו בכל תפוצות ישראל. יש המייחסים זאת לרש"י או לאחד מבעלי התוספות.

מדוע נקרא שמה "הגדה של פסח"?

יש האומרים שהשם "הגדה" הוא מלשון שבח והודיה לקב"ה, על שהוציאנו מעבדות לחרות ומשעבוד לגאולה. המילה "הגדה" היא מלשון "הגדתי היום לה' אלוקיך..." (דברים כ"ו, ג').

בזמנים קדומים, לא היו דברי ההגדה כתובים וערוכים בסדר קבוע, אלא היו נמסרים בעל-פה מאבות לבנים, דור אחר דור. רק בתקופת כנסת הגדולה מצאו החכמים צורך לכנס ולנסח את כל דברי ההגדה ולהעלותם על הכתב. היה זה הגרעין הראשון של "ההגדה של פסח", הכתובה והערוכה לפי סדר קבוע. ברבות הימים נוספו לה פרקים מהתנ"ך, דברי אגדה, תפילות שונות ופיוטים, עד שקבלה את המתכונת והמבנה המצויים בימינו.

מצוות עשה מהתורה לספר את סיפור יציאת מצרים, ואין להסתפק בזכירה בלב, כמו בכל יום שאנו מתפללים את תפילותינו ומצווים לזכור בלב. לכן אם יש לאדם בן, הוא מצווה לספר לו את אשר אירע לאבותינו במצרים. הדבר נלמד מלשון המקרא: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" (שמות י"ג, ח').

לא בכדי תקנו חכמינו תקנה לקרוא את ההגדה בליל הסדר ברוב עם והדרת מלך למען המון העם שאינו בקי בסיפור יציאת מצרים, כדי לקרב אותו לאביו שבשמים. ידועה האמרה המופיעה בהגדה, ש"כל המרבה לספר ביציאת-מצרים הרי זה משובח".

ה"הגדה" היא קובץ מדרשים, מזמורי תהילים, דברי חז"ל, ברכות, תפילות ופיוטים, כדי לצאת ידי חובת אמירתה לפני הבית וכלל המסובים, בבחינת "והגדת לבנך", לספר למסובים את כל האירועים שעבר עם ישראל בגלות מצרים ובשאר הגלויות עד ימינו אנו.

"הגדה" מלשון היגד - אמירה. היא מאגדת בתוכה חלק ממצוות החג: קידוש, שתיית ד' כוסות, אכילת מצה, מרור, כרפס, חרוסת ואפיקומן זכר לקרבן הפסח.

פירושים חדשים

מובא בספר המצוות לרמב"ם: "הציווי שנצטוונו לספר ביציאת-מצרים בליל ט"ו בניסן בתחילת הלילה כפי צחות לשון המספר" (מצוות עשה קנ"ז). כפי צחות לשון המספר - כך היא מצוות ההגדה מעיקר הדין, אך חז"ל תיקנו נוסח הגדה קבוע כפי צחות לשונם, כמו שתיקנו נוסח התפילות והברכות. לפי שאין הכול מבינים את

צחות לשונם של חז"ל כתבו חכמי הדורות פירושים שונים להגדה - ובכל דור ודור נכתבו פירושים חדשים כפי צחות לשון אותו הדור.

ראוי להעלות נקודה מעניינת בהגדה, שרבים וטובים נתנו עליו את הדעת - עולם המספרים. יש מכנה משותף לחלקי ההגדה השונים, והוא מרכזיותו של המספר ארבע: ארבע כוסות, ארבעה בנים, ארבע קושיות, ארבע אימהות וארבעה שמות לחג - חג האביב, חג החרות, חג המצות וחג הפסח. הגדת הארבעה מקורה בארבעה דברים שבזכותם נגאלו בני-ישראל ממצרים, כפי המצוין (ויקרא רבה פרשה ל"ב) - שלא שינו את שמם, שלא שינו את לשונם, שלא גילו מסתורין שלהם (שלא אמרו לשון הרע) ולא ביטלו את המילה (שלא נמצא בהן אחד הפרוץ בעריות).

גם כצירופי מילים מופיע המספר ארבע, לדוגמא: "ואפילו - כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו זקנים כולנו יודעים את התורה" (מתוך ההגדה). ניתן לראות שהמוטיב המספרי מוסיף חן להגדה. ולכן ההגדה היא לא רק ספר חינוכי, אלא גם ספר לימודי.